

Denne søgbare PDF-fil er downloadet fra min personlige hjemmeside www.ronlev.dk.

Det er tilladt at dele PDF-filen med andre, da der ikke er ophavsret til titlen.

Besøg www.ronlev.dk. Måske er der andre af mine flere tusinde artikler og scannede bøger, der har interesse.

Mange venlige hilsener

Claus Rønlev

Samlinger

til

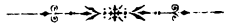
Jydsk Historie og Topografi.

2. Række. IV. Bind.

Udgivet

af

det jydsk historisk-topografiske Selskab.

Aalborg.

Marinus M. Schultz's Forlag.

Trykt i Stiftsbogtrykkeriet.

1893—95.

Et Minde om en Episode i Kampen mod Sandflugten.

Af Joh. Skjoldborg.

I Tranum Sogns (Øster-Han Herred i Hjørring Amt) nordøstligste Del ud mod de flade Mosestrækninger i Aaby og Jetsmark Sogne ligger nogle fremtrædende Klitter, som af Befolkningen kaldes »Gjær Bakker«. Paa Generalstabens Kort hedde de »Gjer Bakker«.

En Dag gik jeg gennem disse Klitter, og mit Øje faldt da paa nogle Pinde, Kviste eller Rafter, der ragede 1—2 Tommer frem over Sandet i en Lavning. De stode 2—3 Stykker ved Siden af hinanden og fortsatte sig som en mørk Linje hen i Sandet. Jeg rykkede nogle af disse, saa vidt jeg kunde skønne, Birkekviste op og saa, at de forneden vare skraat afskaarne; altsaa vare de stukne i Jorden ved Menneskehaand. Men da de vare mere eller mindre hensmuldrede, maatte det være meget længe siden, de vare plantede her. Jeg fulgte den mørke Linje, der gik i Retning fra SV. til NO.; den blev borte under de høje Bakker, men kom atter til Syne i Lavningerne, og jeg fulgte den i en Længde af c. 1200 Fod. Nogle Kviste vare saa tykke som en Arm, andre som en Finger; nogle vare saa smuldrede, at de ikke kunde optages, men kun viste sig som en mørk, cirkelformet Rand i Sandet, naar jeg med Spaden skar dem over, andre (der stode i Lavninger i fugtigt Sand) vare forholdsvis stærke og friske.

Ved nærmere at undersøge Omgivelserne viste der sig fire saadanne mørke Linjer paa c. 1200 Fods Længde, parallelt løbende i Retning SV. til NO. og med en indbyrdes Afstand af 30—50 Fod.

Da jeg tænkte over, hvorfra dette kunde skrive sig, mindedes jeg, at gamle Folk i Kollerup Sogn havde fortalt, at man i fordums Tid havde plantet Risgærder i Klitterne for at hindre Sandflugten, og den Mening laa da nær, at man her havde Resterne af et saadant Risgærde for Øje. Dette blev end mere klart, da jeg hørte, at gamle Folk i Tranum Sogn endnu stadig sige: »Ude ved Gærdet«, naar de skulle betegne Egnen ved »Gjær Bakker«.

I Universitetsbibliotheket saa jeg efter, navnlig hvad Groos og Esmarch skrive om denne Sag. I deres Skrifter kan man læse om alle kongelige Forordninger og Reskripter angaaende Sandflugten samt hvad der gennem Tiderne er gjort for at hindre den. Det eneste Sted, jeg her fandt *Gærder* omtalte som Middel mod Sandflugten, var hos Esmarch, hvor det hedder: »Man opførte saaledes Diger og Gærder paa upassende Steder i den Hensigt at standse Sandflugten, men udplantede ikke til samme Tid Marehalm eller Klittag, hvilket Erfaring dog siden har lært at være nødvendigt. Flyvesandet tildækkede snart de opførte Diger og Gærder. Man stod nu i den Formening, at Forsøget var mislykket, og ny Gærder bleve atter opførte ovenpaa den sammendyngede Sand. Disse bleve igen tildækkede, og saaledes optaarnede Sandflugten sig i store Hobe, som just ved deres Højde bleve saa meget mere farlige, da Stormvinden derved lettere kunde bortføre Sandet i stor Afstand paa de omkringliggende Ejendomme.«

Det er jo overvejende sandsynligt, at man i »Gjær Bakker« har et Vidnesbyrd om vore Fædres Kamp mod Sandflugten, og dette bliver hævet over enhver Tvivl, naar man hører gamle, stedkendte Folks Udtalelse om, at de bestemt véd, at der i sin Tid er bleven plantet Risgærder paa nævnte Sted. Og naar man husker paa, hvor omfangsrig den Gærdeplantning har været, som vi i »Gjær Bakker« have fundet ovenfor nævnte Spor af, saa have vi her for os et talende Udtryk for en Side af hin Befolknings Kamp for Tilværelsen, en Side, som nu i det væsentligste er ved at forsvinde.

Herefter bør altsaa Navnet »Gjær Bakker« forandres til »Gærde-Bakkerne«; i al Fald bør det ikke skrives »Gjer Bakker«.

Hvem har rejst disse Gærder? — Det har Befolkningen efter Ordre ovenfra. Indtil de sidste 50 Aar have Sognene længere inde i Landet maattet hjælpe Kystsognene med Sand-

flugtsarbejdet. Saaledes hjalp Svenstrup, Torslev, Skræm og Brovst Sognefolk Beboerne i Tranum Sogn.

Men fra hvilket Tidspunkt stamme Risgærderne i »Gærde-Bakkerne?« Vi skulle prøve paa en Tidsbestemmelse.

En gammel Mand i Klithuse fortæller, at han c. 1825 var Hyrde ved »Gærde-Bakkerne«. Hvor Sandet var føjet bort, stod den Gang blottet de flettede Gærder med Tang mellem Risene. Da vare allerede mange Ris raadne. Gærderne maa altsaa være noget ældre end 1825.

Nu véd man, at Klitterne ved den nuværende Klithuse Mølle (Graas Mølle), c. $\frac{1}{2}$ Mil VSV. for »Gærde-Bakkerne«, for c. 100 Aar siden vare levende og fygende (nu ere de mere faste) i saa høj en Grad, at to Gaardmænd den Gang af deres Husbond, Generalkrigskommissær Lange til Bratskov, fik Tilladelse til at flytte deres Gaarde bort fra de farlige Klitter længere mod Nordøst, fordi de ikke kunde nære sig for Sandflugten. Man har i de sidste Aar ved Kulegravning funden Brolægning, der stammede fra (rimeligvis disse) tidligere Beboere, et Stykke under Jordens Overflade ved Klithuse Mølle.

For c. 100 Aar siden have de sidst omtalte Klitter altsaa været i Oprør, og det ligger da nær, at »Gærde-Bakkerne« paa samme Tid ogsaa have været urolige. Dermed stemmer overens, at en kyndig Mand, hvem jeg viste en oprykket Kvist, udtalte som sin Formening, at den havde siddet c. 100 Aar i Jorden. Imidlertid have disse Gærder ikke kunnet møde det lette Sand paa dets flygtige Vej; Klitterne, der ere aabne og flyvende, forandre jævnlige Skikkelse og gaa længere og længere øst paa.

I det 17. Aarhundrede rasede Sandflugten her paa Vestkysten, saa Beboerne maatte flytte hele Byer, hvilket ogsaa før har været fremdraget i »Jydske Sml.« Den Gang stode de temmelig hjælpeløse over for denne farlige Fjende. I Tidernes Løb have de jo saa kæmpet mod den paa forskellige Maader, tvungne frem af kongelige Forordninger. En Tid førtes Kampen ved Hjælp af Risgærder, hvilket — hvis ovenstaaende er rigtigt — var Tilfældet ved »Gærde-Bakker« for c. 100 Aar siden.

De svage Spor af de omfangsrige Gærdeplantninger, vi her have omtalt, ville snart være hensmuldrede og udviskede ved Tidens og Stormens forenede Virkning.